

ضرورت انقلاب زیست‌محیطی در برنامه‌های ششم و هفتم کشور: راهکار خروج از رکود و بیکاری در چارچوب اقتصاد مقاومتی

حسن کریم‌زادگان، دانشیار دانشگاه و رئیس موسسه پژوهشی

اقتصاد محیط‌زیست

۳۰ شهریور ۱۳۹۴

شماره مسلسل: ۱۱۰۰۱۴۰

شماره شاپا: ۵۲۸۵-۲۴۲۳

اسلامی همواره به نقش اصلی ارزش‌ها در تصمیم‌گیری اقتصادی تأکید کرده است. در تضاد با اقتصاد متداول که از نظر ارزشی و اخلاقی بی‌طرف است، اقتصاد اسلامی ارزش‌مدار می‌باشد. فلسفه توسعه پایدار، مفهوم توسعه را به مفهوم اسلامی توسعه، نسبت به مفهوم دنیوی که پیشتر غالب بود، نزدیکتر ساخته است. مکتوبات اسلامی در حوزه توسعه اقتصادی، از ابتدا بر عوامل غیراقتصادی نظیر انسانیت، عدالت اجتماعی و کاهش فقر تأکید نموده‌اند؛ که مفهوم توسعه پایدار دربردارنده آنهاست. مفهوم اسلامی توسعه همواره براساس عدالت اجتماعی و تدارک نیازهای اولیه بوده و دیدگاه اسلامی گسترش عدالت را می‌توان در سه نکته:

الف) تضمین تحقق نیازهای اولیه همگان

ب) عدالت اما نه برابری در درآمدهای شخصی

ج) حذف نابرابری‌های شدید در درآمد و رفاه فردی خلاصه نمود.

برخلاف عده‌ای که گمان می‌کنند مسائل توسعه صرفاً با تأکید بر مسائل اقتصادی و به کمک علم و دانشمندان قابل حل است، کتاب آسمانی مسلمانان ضمن توجه دادن انسان به عوامل غیراقتصادی در توسعه، چارچوب‌های مشخصی برای تأمین نیازهای اولیه همه انسان‌ها و تحقق عدالت که آرزوی دیرینه انسان است دارد. این مدل از ابعاد مختلفی شبیه واژه توسعه پایدار است که در چند دهه اخیر وارد ادبیات توسعه شده است و سعی دارد بین رشد اقتصادی، عدالت اجتماعی و حفظ محیط‌زیست تعادل ایجاد نماید. براساس قرآن، خداوند ناظر جهان است و اوست که ما و سیاره زمین را به منظوری که خود بر آن واقف است آفریده. یکی از معیارهایی که براساس آن خداوند ما را مورد قضاوت قرار می‌دهد، محبت مؤثری است که خداوند انتظار دارد آن را نسبت به هموعان مان و به تمام مخلوقاتش انجام دهیم. ما به عنوان یک کشور مسلمان که ادعای پیروی از قرآن کریم را داریم باید در ابعاد مختلف از جمله حفظ طبیعت کشور، تعالیم آن را مدنظر قرار دهیم.

آنچه سیاستمداران را مسحور خود ساخته، همانا مفهوم «به حداکثر رسانیدن رشد اقتصادی» بوده و می‌باشد. این موضوع، هدف اصلی خطمشی بلندمدت اقتصادی اکثر دولت‌ها را شکل می‌دهد. البته اهداف دیگری نیز وجود دارد که به نوبه خود، چه بسا با هدف دستیابی به حداکثر رشد مبیانت داشته باشد. به طور کلی، رشد اقتصادی نیکوست و هر اندازه بیشتر باشد، بهتر است اما در کنار حفظ محیط‌زیست و کاهش فقر. در حال حاضر حفاظت از محیط‌زیست به عنوان سومین هدف بنیادی توسعه مورد توجه جهانیان قرار دارد. تا اوایل دهه ۱۹۸۰ میلادی، بخش اعظم شواهد به این موضوع اختصاص یافته بود که تخریب و سیر قهقراایی منابع محیط‌زیستی، مانع اصلی توسعه است. به این ترتیب مفهوم توسعه پایدار ظاهر شد تا سه دیدگاه اصلی اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیک را دربرگیرد.

سلامت مردم و محیط‌زیست می‌تواند با توسعه برنامه‌ریزی شده و پایدار تضمین شود. توسعه پایدار چه در سطح فلسفی و چه عملی، برای کشورهای مسلمان مناسب می‌باشد. همان‌طور که می‌دانید، در سطح فلسفی، الگوی اقتصاد

در یک دهه آتی است. انقلابی که برای نجات کشور ما از رشد اقتصادی افسارگسیخته که در حال نابودی کشور ماست، امروز انتخاب نیست بلکه ضرورت است.

– به موازات فرهنگ‌سازی این انقلاب باید در دو محور آب (حفظ و تأمین آب) و استفاده از انرژی تجدیدپذیر پایه‌ریزی شود. **محور اول** در دو بخش باید پیگیری شود. در بخش اول تمام شهرها کشور به خصوص شهرهای ساحلی به سیستم جمع‌آوری و تصفیه فاضلاب مجهز شوند. در بخش دوم برای کشت آبی، آبیاری تحت فشار و تغییر الگوی کشت به سرعت اجرا گردد. منابع مالی هر دو طرح علاوه بر پیش‌بینی در بودجه کشور، می‌تواند آن از مالیات سبز(مثلاً اخذ عوارض آلودگی از خودروها در مبادی ورودی استان‌های شمالی و جنوبی از توریسم‌ها)، کمک مردمی، وام (داخلی یا خارجی) و صندوق توسعه ملی تأمین شود. ساخت سیستم جمع‌آوری و تصفیه فاضلاب و آبیاری تحت فشار علاوه بر ایجاد هزاران شغل جدید، برای کشور کم‌آبی چون ایران ضروری است و یکی از ابزارهای توسعه پایدار کشور می‌باشد.

محور دوم انقلاب زیست‌محیطی در استحصال انرژی بادی و خورشیدی در کشور است که باید در دو برنامه ششم و هفتم توسعه مدنظر قرار گیرد. وزارت نیرو باید ضمن سیاست‌گذاری مناسب در برنامه‌های توسعه‌ای برای استفاده از مزیت ارزشمند کشور در استحصال انرژی‌های نو، به ویژه خورشیدی و بادی و در نتیجه کمتر کردن بهانه برای ساخت نیروگاه‌های حرارتی و برق‌آبی، مالیات بر ارزش افزوده دریافتی این بخش را صرف پرداخت یارانه تولید انرژی پاک نماید.

– در برنامه ششم پیش‌بینی شود ارزیابی اثرات زیست‌محیطی پروژه‌های کلان صنعتی و توسعه‌ای کشور از نظر مالی وابستگی مستقیم به کارفرمای پروژه‌های عمرانی نداشته باشد. بنابراین صندوق ارزیابی اثرات زیست‌محیطی در سازمان محیط‌زیست با مشارکت نهادهای نظارتی و مردمی

تخریب منابع طبیعی کشور از جمله جنگل‌ها، مراتع، خاک و... بلای دیگری نیست، بلکه تمامی بلاهای گذشته را کاملاً تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. باید گفت وسوسه پول و قدرت سبب بروز این بلاست. باید از این بلا، با تفکر در چارچوب تعالیم نجات‌بخش قرآن و برنامه‌ریزی، پشتکار همه مدیران و کار عاشقانه و مشارکت مردم، دوری کرد.

همچنان که تخریب و آلودگی محیط‌زیست کشور افزایش می‌یابد، هستند افرادی که به ما اخطار می‌دهند ولی بسیاری به این هشدارها دقت نمی‌کنند. چون افراد غافل که بر این خوان پر الوان نشسته‌اند، به سخن افراد هشیار و دلسوز گوش فرا نمی‌دهند. تغییر جدی محیط‌زیست کشور آغاز شده است و بقای همه ما در اثر پشت گوش‌انداختن این توصیه‌ها درخطر است. حال که دشمن خود را شناخته‌ایم و در مقابل آن قرار گرفته‌ایم، که این دشمن کسی جز رفتار اشتباه خود ما با طبیعت این کشور نیست، پس باید رفتار خود را اصلاح کنیم. اینجاست که تأکید ما بر این است که تعالیم قرآنی پتانسیلی است که باید در این راستا و حل و توجه به پیشنهادها زیر مدنظر قرار گیرد.

بنابراین پیشنهادها زیر برای برنامه ششم و هفتم در خصوص توسعه پایدار در چارچوب مدل فوق، و حفظ محیط‌زیست به عرض می‌رسد:

– بحران زیست‌محیطی که زندگی بشر معاصر با آن مواجه است را باید علاوه بر رشد اقتصادی افسارگسیخته، در حیطه فرهنگی و جهان‌بینی نیز مورد بررسی قرار داد. بی‌شک بحران محیط‌زیست از نوع بحران فکری و اخلاقی است و مادام که نگاه بشر به زندگی و محیط‌زیستش که او را احاطه کرده است، تغییر نیابد قابل حل نخواهد بود. اما، راه‌حل چیست؟ جواب فرهنگ‌سازی از طریق آموزش‌های رسمی و غیررسمی است. اما فرهنگ‌سازی بهترین تأثیر را در سنین پایین حتی پیش از دبستان دارد. توصیه می‌شود برای فرهنگ‌سازی در مقطع پیش از دبستان و ابتدایی برنامه لازم درنظر گرفته شود. پر واضح است که آموزش در چارچوب فرهنگ عمومی کشور، فونداسیون انقلاب محیط‌زیستی کشور

تعیین بودجه برای تکثیر گونه‌های در معرض خطر در اسارت به منظور حفظ ذخایر ژنتیکی کشور.

- مجدد تأکید می‌شود در برنامه ششم و هفتم به جد به توسعه پایدار توجه شود. توسعه‌ای که به ذی‌مدخلان و ذی‌نفعان یک حوزه آبخیز در انتقال آب به حوزه دیگر توجه ندارد و در قالب پرداخت برای خدمات اکوسیستمی جبران نشود ناپایدار است. با این حساب باید برای جبران خسارات مردم خوزستان، چهارمحال و بختیاری، استان البرز و قزوین که آب آن‌ها به نقاط دیگر منتقل می‌شود در این چارچوب در برنامه پیش‌بینی‌های خاصی انجام داد و تحت نظارت دولت بازار مبادله آب ایجاد شود تا منابع حاصل صرف جبران کمبودها و توسعه استان‌های مذکور گردد و با واقعی شدن قیمت آب از رشد بی‌رویه تهران و سایر کلان‌شهرها کاسته شود. برای هر ساختمانی که در تهران و کلان‌شهرها قرار است ساخته شود در برنامه پیش‌بینی شود که ابتدا وزارت نیرو مجوز امتیاز آب صادر نماید. وگرنه در آینده تنش آبی تشدید و ویرانگر خواهد بود. دولت در برنامه خود باید حافظ حقوق همه ملت باشد و عدالت اجتماعی را فدای منافع چند شهر بزرگ که بی‌قواره رشد کرده‌اند نکند. در برنامه با توجه به بحران آبی کشور برای ساخت هر بنای جدید اخذ سند تأمین آب قبل از مجوز ساخت در نقاط بحرانی خصوصاً کلان‌شهرهای کشور پیش‌بینی شود. یعنی بدون پیش‌بینی تأمین آب نباید بنای جدیدی در شهرهایی که بحران آب دارند، ساخته شود.

- صندوق بازیافت زیر نظر هیئت امنایی مستقل متشکل از دولت، سازمان همیاری شهردارها و نماینده سمن‌ها در وزارت کشور برای جمع‌آوری و بازیافت زباله‌های یک بار مصرف تشکیل شود. منابع این صندوق توسط کارخانه‌های آب معدنی و لبنیات و سایر صنایع تولیدکننده پسماند یک بار مصرف، به ازای پرداخت ۳۰۰ ریال به ازای هر بطری که سالانه می‌تواند افزایش یابد تأمین و برای بازیافت این مواد در تمام شهرها و روستاها استفاده شود. قانون و آئین‌نامه‌ها را

تشکیل و وجوه دریافتی از کارفرمایان پروژه‌ها را به صورت غیرمستقیم به مشاوران صاحب صلاحیت پرداخت نماید.

- بودجه مناسب برای استفاده از امکانات و تجهیزات مدرن نظیر استفاده از تصاویر ماهواره‌ای، هواپیما آب‌پاش، هلی‌کوپتر، پهپاد و دوربین کنترل از دور، برای اعتلای حفاظت از عرصه‌های طبیعی به سازمان محیط‌زیست اختصاص یابد.

- کمک به ظرفیت‌سازی اطلاعاتی در حوزه محیط‌زیست از طریق: تشویق سردبیران روزنامه‌های پرشمارگان و سراسری کشور به اختصاص یک صفحه ثابت به اخبار و تحلیل‌های محیط‌زیستی، سعه‌ی‌صدر نشان دادن نسبت به انتقادات مطروحه، حمایت از جریان آزاد اطلاع‌رسانی و پیشنهاد به رسانه ملی برای غنی‌کردن محتوای علمی و تحلیلی برنامه‌های محیط‌زیستی در رادیو و تلویزیون، حمایت از ورود بخش خصوصی به راه‌اندازی شبکه‌های مستقل علمی تلویزیونی در برنامه دیده شود.

- تأمین و تعیین دقیق حقایق رودخانه‌ها و تالاب موجود در کشور و پیش‌بینی ابزار لازم اجرایی برای اجرای آن توسط دولت در برنامه پنج‌ساله ششم توسعه

- تخصیص بودجه برای افزایش سطح مناطق چهارگانه به حد ۱۷ درصد از مجموع مساحت کشور.

تعیین بودجه با کمک نهادهای مردمی برای برگزاری مسابقات مختلف برای حفظ محیط‌زیست اهدای جوایز سالانه به بهترین فعالان محیط‌زیست در حوزه‌های گوناگون از عکاسی، نقاشی، فیلم، سریال و مقالات علمی و روزنامه‌ها، وبلاگ‌ها، سمن‌ها، مخترعین و مبتکرین و نیز حمایت از بزرگداشت بزرگان محیط‌زیست کشور با تعیین کمیته‌ای مستقل زیر نظر معاون اجرایی.

- ساماندهی به وضعیت زیست‌آبزیان به ویژه در خلیج فارس و دریای مازندران و جلوگیری از تخریب ساختارهای منحصر به‌فرد مرجانی در جنوب کشور.

دولت با کمک مردم و سمن‌ها در سال اول برنامه ششم تهیه نماید.

- شرکت‌هایی که برای حمل و نقل کارکنان‌شان از سرویس‌های برقی (که باید با تعرفه صفر، ورودشان به حد نیاز تمام کلان‌شهرها تأمین شود) از معافیت مالیاتی برخوردار شوند و آیین‌نامه این کار نوشته شود.

- کمک هزینه‌هایی برای همه مردم که از وسایل حمل و نقل عمومی استفاده می‌کنند در نظر گرفته شود.

- برای ورود هر وسیله شخصی به محدوده شهرهایی که آلودگی هوا دارند، با نصب دوربین در مبادی ورودی مبلغی مناسب به ازای هر خودروی شخصی شارژ شود. (آئین‌نامه توسط دولت و شهرداری‌های شهرها تدوین شود). این پول مستقیماً و حتماً زیر نظر نهادهای مردمی با نظارت شهرداری‌های، صرف خرید اتوبوس هیبریدی، توسعه مترو، قطار برقی، ایجاد مسیر دوچرخه‌سواری و توسعه فضای سبز شود.

استفاده از مطالب با ذکر منبع آزاد است.
متون سیاستی منتشر شده در شمس، بیانگر دیدگاه نویسندگان بوده و لزوماً نظر این شبکه نیست.